

Summary

Rudyk P. Constitutional legal adaptation of the provisions of the status of judges of courts of general jurisdiction in Ukraine with international and European standards at the present stage.

The analysis of the main provisions of international and European documents on the legal status of judges convinces that they have become the basis for the amendments made to the Constitution and to the Law of Ukraine "On the Judicial System and the Status of Judges" and other laws. Their fundamental provisions are aimed at strengthening the principle of the rule of law, the guarantee of protecting the rights and fundamental freedoms of a person and citizen, including the right to a fair trial.

Key words: Constitution of Ukraine, laws of Ukraine, constitutional legal adaptation, status of judges, international and European documents, standards.

УДК 342.5

В.А. ШАТІЛО

Володимир Анатолійович Шатіло, доктор юридичних наук, доцент, заслужений юрист України, професор Київського національного лінгвістично-го університету

ORCID: 0000-0003-3274-4744

СУБ'ЄКТИВНІ ФАКТОРИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК КОНСТИТУЦІЙНОГО МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

Продовжуючи проблему впливу факторів (факторний аналіз) на розвиток конституційного механізму державної влади (В.А. Шатіло. Вплив об'єктивних факторів на розвиток конституційного механізму державної влади. *Часопис Київського університету права*. 2018. № 4. С. 87–91), у цій статті зупинимося на дослідженні впливу суб'єктивних факторів на розвиток конституційного механізму державної влади.

Метою статті є загальна характеристика методології факторного аналізу конституційного механізму державної влади. Завданням є з'ясування змісту поняття факторного аналізу та вплив суб'єктивних факторів на розвиток конституційного механізму державної влади.

На відміну від об'єктивних суб'єктивні фактори, що здійснюють вплив на розвиток конституційного механізму державної влади, є умовами, причинами чи обставинами, які безпосередньо залежать від дій тих чи інших суб'єктів державно-владних відносин. До суб'єктивних факторів можна віднести: теоретико-методологічні, соціально-психологічні, організаційно-правові, політико-правові, соціально-правові та інші. Проте для загального уявлення про сутність та зміст суб'єктивних факторів, що здійснюють вплив на розвиток конституційного механізму державної влади, доцільно розглянути та охарактеризувати лише деякі з них.

Теоретико-методологічні фактори є умовами, причинами, що відображають ступінь наукової обґрунтованості правових рішень, якість інтенсивності та ефективності взаємодії правотворчих органів і наукових установ з проблем визначення тактики й стратегії правового розвитку, системності конституційно-правового реформування, спрямованості і змісту заходів у галузі розвитку правової політики та системи законодавства на шляху до оптимального і ефективного функціонування конституційного механізму державної влади. До теоретико-методологічних факторів розвитку конституційного механізму державної влади пропонуємо відносити: становлення конституційної доктрини, розробку концепцій, планів, програм, стратегій розвитку окремих сфер конституційних правовідносин, науково-теоретичне обґрунтування перспективних напрямів реформування конституційного механізму державної влади та інше.

Також варто зазначити, що теоретико-методологічні фактори є важливими умовами розвитку конституційного механізму державної влади, але для його системної модернізації та окреслення перспективних напрямів і стратегічних пріоритетів конституційного реформування існує нагальна потреба у розробленні та затвердженні «Доктрини модернізації конституційного механізму державної влади». Вона повинна увібрати в себе основні ідеї, засади, принципи на напрями послідовного реформування конституційного законодавства.

Соціально-психологічні фактори відображають особливості культурного, освітнього розвитку і рівня населення, посадових осіб, їх правову обізнаність і компетентність, правову психологію особистості та специфіку правового світогляду суб'єктів конституційного механізму державної влади. До цієї групи факторів можна віднести: конституційну правосвідомість (конституційно-правову ідеологію, конституційно-правову психологію, конституційний патріотизм), національну ідею, правову культуру, правову освіченість, моральність тощо. Тобто, це ті умови та особливості суб'єктивного (психічного та емоційного) ставлення суб'єктів конституційного механізму державної влади до конституційного правопорядку в державі, які, в свою чергу, впливають як на правотворчий, так і на правозастосовний аспекти життєдіяльності суспільства.

Негативними соціально-психологічними факторами є існування в суспільстві таких явищ, як «правовий нігілізм», «абсентеїзм», «правовий ідеалізм (фетишизм)», «правовий радикалізм» та інші, які перешкоджають ефективності реалізації механізму конституційно-правового регулювання та розвитку конституційного механізму державної влади.

На сьогоднішній день зневіреність у дієвості конституційних приписів і всієї системи законодавства, зниження кредиту довіри до влади, недовіра до особистої здатності внести позитивні зміни у формування органів влади, небажання отримувати інформацію про процес реформування, тобто зниження рівня правової освіченості та правової культури тощо сприяють розвитку нігілістичних настроїв у суспільстві, що є проявами деформації конституційної правосвідомості. З метою подолання цих негативних тенденцій необхідно сприяти на рівні державної влади масовій просвітницькій діяльності і правовому вихованню населення, активно залучати громадян до обговорення найважливіших рішень, що впливають на становлення державності, та здійснювати інші заходи для підвищення правової освіченості й правової культури нації.

Отже, розвиток та ефективність конституційного механізму державної влади багато в чому залежать від того, наскільки враховуються і використовуються соціально-психологічні фактори, що впливають на пізнання і розуміння людьми (політичними діячами, державними службовцями тощо) конституційно-правових норм, засвоєння приписів, що в них містяться, формування позитивного ставлення до них, готовність співвідносити з ними свою правову поведінку тощо.

Організаційно-правові фактори розвитку конституційного механізму державної влади полягають у створенні умов для оптимізації і консолідації системи органів державної влади в процесі використання владних повноважень. Організаційна система органів державної влади повинна базуватись на синтезі національних та загальнолюдських традицій, сильній верховній владі, соціальній справедливості, свободі особистості тощо.

До організаційно-правових факторів розвитку конституційного механізму державної влади можна віднести: інституційні, нормативні, корупціогенні та інші.

Інституційні фактори є умовами розвитку інституційного середовища та формування ефективної системи функціонування окремих інститутів (народовладдя, громадського контролю, політичних партій, засобів масової інформації, парламентаризму та ін.) конституційного механізму державної влади. На сьогоднішній день побудова ефективного конституційного механізму державної влади насамперед детермінується здійсненням системної організаційно-правової модернізації в напрямі відкритої управлінської системи, а її корекція та розвиток повинні забезпечуватись оновленням інститутів з потужними саморегулятивними механізмами, найважливіша умова функціонування яких – система зворотного зв'язку.

Нормативні фактори є умовами створення законодавчої бази функціонування конституційного механізму державної влади. Оптимальна система нормативно визначених умов функціонування механізму державної влади повинна містити: 1) розмежування і чітке визначення компетенції окремих органів держави; 2) відсутність суперечностей між нормативними актами; 3) мінімізацію оціночних понять в нормативно-правових актах; 4) мінімізацію бланкетних та відсилочних норм у правовому акті; 5) відсутність пробільності в регулюванні суспільних відносин; 6) наявність поряд із матеріальними процесуальними норм, що спрямовані на їх реалізацію; 7) нормативне врегулювання ієрархії нормативно-правових актів; 8) вдосконалення юридичної техніки та інше.

У демократичній державі якість механізму державної влади багато в чому залежить не тільки від конституційної правосвідомості особи, а й від правосвідомості державних службовців та службовців органів місцевого самоврядування, яка детермінує рівень правової культури цих суб'єктів конституційних правовідносин та визначає законність і ефективність їх професійної службової діяльності.

Державні службовці чи посадові особи органів місцевого самоврядування в процесі здійснення професійної діяльності мають безпосереднє відношення до реалізації владних повноважень органів держави чи органів місцевого самоврядування у знаходженні й досягненні консенсусу у взаємовідносинах між громадянами і владою, у захисті прав та інтересів особи. При цьому вони повинні відстоювати інтереси держави і суспільства. Саме тому ефективність конституційного механізму державної влади безпосередньо залежить від ступеня їх правосвідомості.

Серед негативних факторів, які гальмують процес розвитку конституційного механізму державної влади, – корупційна деформація правосвідомості посадовців, внаслідок якої знижується ефективність державного управління та авторитет державної влади і держави загалом.

Отже, урахування організаційно-правових факторів в процесі розвитку конституційного механізму державної влади сприятиме: 1) реалізації спільних функцій органів державної влади з метою досягнення стратегічних цілей держави; 2) раціональності та оптимальності управлінської діяльності, яка пов'язана з кваліфікацією та ефективним використанням кадрового ресурсу; 3) підвищенню рівня трудової та виконавчої дисципліни; 4) спрощенню та підвищенню ефективності внутрішніх адміністративних процесів; 5) підвищенню якості та кількості зв'язків, що встановлюються між органами державної влади та населенням; 6) формуванню позитивної суспільної думки та рейтингових оцінок діяльності органів державної влади та інше.

Проаналізовані фактори розвитку конституційного механізму державної влади, їх зміст, характер взаємодії, співвідношення в процесі інтенсифікації модернізаційних процесів, що відбуваються в державі, не можуть розглядатись у якості постійної величини. На перманентний розвиток та вдосконалення конституційного механізму державної влади завжди будуть впливати фактори, що зумовлюватимуть структурну організацію та вдосконалення досліджуваного механізму.

Політико-правові фактори є умовами та обставинами, що впливають на формування та функціонування політичної системи держави як одного з найважливіших елементів конституційного механізму державної влади. Вони виступають умовами активності держави та її органів, спрямованої на підтримання законності та правопорядку в країні, розвитку і вдосконалення правових засобів організації та упорядкування правового життя. Тобто, державна влада, методи її реалізації зумовлюють процес формування державної організації суспільства, а політичні фактори створюють можливість ефективного функціонування конституційного механізму державної влади.

До політико-правових факторів розвитку конституційного механізму державної влади можна віднести: розвиток та інституціоналізацію політичних партій, еволюцію політичних інститутів, стабільність (нестабільність) політичної системи, характеристику політичної еліти, особливості прийняття політичних рішень, політико-правову активність громадян, формування демократичної виборчої системи, підвищення виборчої активності громадян, вдосконалення виборчого процесу на принципах загального, рівного, прямого виборчого права та інше.

Як досить влучно зазначає В.М. Морозов, «...важливим фактором політико-правової реформи є соціальна стабільність і соціальна справедливість, що спирається на масові уявлення про належне та справедливе. Стабільність правової системи – запорука соціальної, політичної, економічної і, в кінцевому рахунку державної стійкості, тобто запорука розвитку суспільства і держави»¹.

У процесі функціонування конституційного механізму державної влади відбувається взаємодія держави та громадянського суспільства і насамперед правова активізація особистості, у якій формується позитивне ставлення до органів державної влади, а з боку держави спостерігається посилення структурних елементів конституційного механізму державної влади. У результаті формується певний баланс особистості і держави шляхом поєднання ініціативи громадян з загальнодержавними завданнями.

На думку В.О. Затонського, правова активність особистості є інтенсивною діяльністю індивіда в сфері політики і права, одна з форм юридичного буття особистості, специфічна форма життєдіяльності. При цьому вчений наголошує на необхідності розмежуванні понять «позитивна правова активність» та «негативна правова активність».

Під позитивною правовою активністю пропонується розуміти творчий, самостійний, на основі вільного волевиявлення здійснюваний процес усвідомлення, створення і реалізації суспільно значущих, корисних пропозицій, проектів, концепцій, технічних новацій (винаходів) тощо. Під негативною правовою активністю розуміється усвідомлена, навмисна діяльність, форма юридичного буття індивідів та їх груп, які діють незважаючи на загальнообов'язкові правила поведінки та прагнуть досягти за всяку ціну мети, що суперечить громадським та державним завданням².

Що ж стосується негативної правової активності, то вона спостерігається в усіх сферах життєдіяльності суспільства, в тому числі і в політико-правовій сфері. До неї можна віднести: абсентеїзм, підкуп виборців, маніпуляцію громадською свідомістю та інше. При цьому рівень негативної правової активності якраз і свідчить про якість конституційного механізму державної влади.

Викладене дає змогу констатувати, що відновлення довіри громадян до органів державної влади та органів місцевого самоврядування, взаємодія державної влади та громадянського суспільства є першочерговими проблемами на шляху до успішної модернізації конституційного механізму державної влади.

Соціально-правові фактори полягають у створенні умов для забезпечення соціальної справедливості, реалізації права громадян на гідний рівень життя, їх соціально-правову захищеність тощо. Саме від цих умов безпосередньо залежить якість здійснюваних реформ та ефективність функціонування конституційного механізму державної влади.

Розглянута модель системи факторів розвитку конституційного механізму державної влади не є завершеною, вона характеризується наявністю взаємних переходів з одного якісного стану в інший. Це зумовлюється системністю процесів модернізації з метою створення оптимальних політичних, економічних, соціальних, духовних, організаційно-правових, теоретико-методологічних та інших умов (обставин, явищ, процесів) для вдосконалення та підвищення ефективності конституційного механізму державної влади в цілому.

Однак у процесі конституційно-правової модернізації за її допомогою можна врахувати умови, обставини та явища, що сприяють чи заважають демократичним перетворенням в державі. До того ж варто зазначити, що систему факторів розвитку конституційного механізму державної влади можна диференціювати і за іншими критеріями, які зумовлюються вже зазначеними та доповнюються деякими іншими, проте здійснити їх комплексний аналіз в рамках цього дослідження не уявляється можливим. Водночас їх визначення може стати поштовхом для подальших досліджень у цій сфері. Зокрема, систему факторної моделі розвитку конституційного механізму державної влади можна доповнити наступними критеріями та видовими диференціаціями: 1) за ефективністю впливу на конституційний механізм державної влади на: позитивні та негативні; 2) за територіальним походженням джерела впливу на конституційний механізм державної влади: локальні, національні, міжнародні (інтернаціональні), світові (глобальні); 3) за сферою впливу на систему конституційного механізму державної влади: зовнішні (екзогенні) та внутрішні (ендогенні); 4) за темпоральною детермінованістю розвитку конституційного механізму державної влади: історичні, еволюційні, модернізаційні, прогностичні. Запропонована класифікація факторів, що впливають на розвиток конституційного механізму державної влади, має умовний характер, адже уся система має взаємозумовлюючий характер та взаємопроникаючий вплив.

Факторна модель розвитку конституційного механізму державної влади дозволяє визначити конкретні недоліки, які варто усунути для забезпечення практичного результату та очікуваного ефекту, а саме – ефективного функціонування конституційного механізму державної влади орієнтованого, насамперед на задоволення інтересів і потреб людини.

Варто зазначити, що будь-який системний аналіз, яким у даному випадку є факторна модель розвитку конституційного механізму державної влади, пов'язаний з певними ризиками та негативними наслідками в процесі радикального реформування. Тому для їх запобігання варто враховувати також результати факторного аналізу.

---

¹ Морозов В.М. Правовая реформа как фактор становления российской государственности. *Вестник Владимирского юридического института*. 2008. № 4. С. 95–97.

² Затонский В.А. Эффективная государственность в личностно-правовом измерении: общетеоретическое исследование: автореф. дисс. ... д-ра. юрид. наук. 12.00.01. Саратов, 2008. 50 с. С. 14–15.

Резюме

Шатило В.А. Суб'єктивні фактори та їх вплив на розвиток конституційного механізму державної влади.

У даній статті здійснено загальну характеристику методології факторного аналізу конституційного механізму державної влади та визначено суб'єктивні фактори, які впливають на розвиток конституційного механізму державної влади. З'ясовано зміст та сутність суб'єктивних факторів та їх вплив на розвиток конституційного механізму державної влади, а також окреслено засоби впливу певних суб'єктивних факторів на реалізацію державної влади.

Ключові слова: фактори, суб'єктивні фактори, держава, державна влада, органи місцевого самоврядування, конституційний механізм державної влади, суб'єктивні фактори конституційного механізму державної влади.

Резюме

Шатило В.А. Субъективные факторы и их влияние на развитие конституционного механизма государственной власти.

В данной статье осуществлена общая характеристика методологии факторного анализа конституционного механизма государственной власти и определены субъективные факторы, которые влияют на развитие конституционного механизма государственной власти. Выявлены содержание и сущность субъективных факторов и их влияние на развитие конституционного механизма государственной власти, а также очерчены способы влияния определённых субъективных факторов на реализацию государственной власти.

Ключевые слова: факторы, субъективные факторы, государство, государственная власть, органы местного самоуправления, конституционный механизм государственной власти, субъективные факторы конституционного механизма государственной власти.

Summary

Shatilo V. Subjective factors and their impact on the development of the constitutional mechanism of the state power.

A general description of the methodology for factor analysis of the constitutional mechanism of the state power is made; the subjective factors underlying the development of the constitutional mechanism of the state power are outlined. The contents and essence of the subjective factors and their impact on the development of the constitutional mechanism of the state power are defined, and the ways of the impact of selected subjective factors on the state power implementation are highlighted.

Key words: factors, subjective factors, state, state power, local self-governance bodies, constitutional mechanism of the state power, subjective factors of the constitutional mechanism of the state power.

УДК 342.7

Н.П. ГАЄВА

Надія Петрівна Гаєва, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України
ORCID: 0000-0001-5540-5695

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ЩОДО ПРАВА НА СВОБОДУ ОБ'ЄДНАННЯ

В умовах глобалізації сучасного світу вагоме місце в системі законодавства про об'єднання громадян в Україні посідають міжнародні стандарти щодо права на свободу об'єднання.

Утім термін «міжнародні стандарти», незважаючи на його активне використання в юридичній літературі, залишається недостатньо розробленим. Ситуація ускладнюється ще й тим, що міжнародно-правові акти не містять легального визначення терміна «міжнародний стандарт», не вказують на кваліфікуючі ознаки цієї